

Соціологічні дослідження соціальних структур

Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус)

Реквізити навчальної дисципліни

Рівень вищої освіти	<i>Перший (бакалаврський)</i>
Галузь знань	<i>05 Соціально-поведінкові науки</i>
Спеціальність	<i>054 Соціологія</i>
Освітня програма	<i>Врегулювання конфліктів та медіація</i>
Статус дисципліни	<i>Нормативна</i>
Форма навчання	<i>очна(денна)/дистанційна/змішана</i>
Рік підготовки, семестр	<i>4 курс, перший семестр</i>
Обсяг дисципліни	<i>5 кред. ЄКТС/150 годин</i>
Семестровий контроль/ контрольні заходи	<i>Екзамен</i>
Мова викладання	<i>Українська</i>
Інформація про керівника курсу / викладачів	<i>Лектор і практичні: к.с.н., доцент Єнін Максим Наїмович +380953246408</i>
Розміщення курсу	<i>Moodle КПІ імені Ігоря Сікорського</i>

Програма навчальної дисципліни

1. Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчення та результати навчання

Навчальна дисципліна спрямована на формування у студентів здатностей у використанні соціологічного підходу для аналізу соціально-класової структури в сучасному суспільстві; виявлення особливостей соціальних структур та нерівностей в різних історичних типах суспільства; формування наукових уявлень про соціальну структуру, соціальну стратифікацію, соціальну мобільність, канали соціальної мобільності; ознайомлення з ключовими методологічними підходами до аналізу соціальної стратифікації, емпіричними дослідженнями та теоретичними моделями сучасної класової теорії, сучасними науковими уявленнями про феномен середнього класу, його функціями в соціальній структурі; ознайомлення з соціологічними теоріями еліти, теоріями бідності; формування навичок використання отриманих знань на практиці.

Комунікація з викладачем можлива і заохочуватиметься на навчальних заняттях, а також в межах двох годин консультацій з викладачем, які проводяться за графіком, доступним на сайті кафедри соціології.

Відповідно до вимог ОПП **метою дисципліни** є формування у студентів здатностей:

- бути критичним та самокритичним (ЗК 4);
- діяти соціально відповідально та свідомо (ЗК 6);
- реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні (ЗК 11).

Завданням дисципліни є формування таких результатів навчання:
знань про:

- соціальні зміни, що відбуваються в Україні та світі в цілому (ФК 3);
- соціальні причини та наслідки конфлікту (ФК 9).

уміння:

- визначати найбільш ефективні стилі управління в різних типах організацій, оцінювати мотиваційний фон персоналу організації, рівень конфліктності в колективі, використовувати технології PR в управлінні організацією (PH 14);
- орієнтуватися в особливостях систем соціальної стратифікації та історичних типів нерівностей;
- порівнювати теоретичні моделі класів, що існують в сучасній соціології;
- порівнювати основні соціологічні теорії, що вивчають еліту;
- порівнювати основні соціологічні теорії бідності;
- на прикладі проведених соціологічних досліджень соціальних нерівностей, розробляти власний дослідницький інструментарій зі збору інформації.

2. Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньою програмою)

Дисципліна вивчається на четвертому курсі і перебуває у певному зв'язку з такими дисциплінами, як «Історія соціологічної думки», «Методологія, методи та технології соціологічних досліджень», що створюють загальну світоглядну і методологічну основу для сприйняття студентами змісту пропонованої дисципліни.

3. Зміст навчальної дисципліни

Денна форма

Назви розділів і тем	Кількість годин				
	Всього	у тому числі			
		Лекції	Семінарські	Лабораторні (комп'ютерний практикум)	СРС
1	2	3	4	5	6
Розділ 1. Соціальна стратифікація історичних типів суспільств.					
Тема 1. Соціальна структура суспільства: сутність та компоненти	6	2	2		2
Тема 2. Соціальна стратифікація: сутність та актуальність вивчення	8	2	2		4
Тема 3. Соціальна стратифікація: ключові проблеми до аналізу	8	2	2		4
Тема 4. Соціальна стратифікація в різних історичних типах суспільства	6	2	2		2
Тема 5. Стратифікація в постіндустріальному (інформаційному) суспільстві: ключові тенденції	8	2	2		4
Тема 6. Класова теорія К. Маркса і М. Вебера. Розвиток марксизму в теоріях залежного розвитку	6	2	2		2
Тема 7. Емпіричні дослідження та теоретичні моделі сучасної класової теорії	6	2	2		2
Тема 8. Середній клас: критерії ідентифікації, методологічні	6	2	2		2

передумови аналізу та проблеми становлення і розвитку в Україні					
Тема 9. Середній клас: життєві цінності та соціальна поведінка	6	2	2		2
Тема 10. Соціальна мобільність та відтворення стратифікаційної структури суспільства.	6	2	2		2
Тема 11. Прекаріат в соціально-класовій структурі суспільства	8	2	2		4
Разом за розділом 1.	74	22	22		30
Розділ 2. Еліта в системі соціальної структури.					
Тема 12. Еліта як об'єкт соціологічного аналізу	6	2	2		2
Тема 13. Еліта і народні маси в суспільстві в традиційному та модерному типах суспільств. Порівняльна характеристика Першого і Другого модерну	8	2	2		4
Тема 14. Еліта і народні маси в суспільстві Другого модерну	7	2	2		3
Тема 15. Інтелектуальна еліта в соціальній структурі. Особливості становлення та функціонування української еліти	7	2	2		3
Разом за розділом 2.	28	8	8		13
Розділ 3. Бідність як соціальне явище. Соціальна політика.					
Тема 16. Соціологічні підходи до вивчення бідності	6	2	2		2
Тема 17. Соціальна держава і соціальний захист: витоки, історія розвитку, сучасні тенденції.	6	2	2		2
Тема 18. Світові моделі соціальної політики. Держава загального добробуту.	6	2	2		2
Разом за розділом 3.	18	6	6		6
Підготовка до екзамену					30
Всього годин	150	36	36		78

4. Навчальні матеріали та ресурси

Для успішного вивчення дисципліни достатньо опрацювати навчальний матеріал, який викладається на лекціях, а також ознайомитись з літературою.

Основна література

Базова

1. Кутуєв П., Єнін М., Коржов Г. Класовий поділ і соціальна нерівність у незалежній Україні // Нариси новітньої історії України, 1991–2021; зб. ст. / ред. М. Мінаков, Г. Касьянов та М. Роджанські. Київ : Laurus, 2021. 344 с. Yuliya Yurchenko, Pavlo Kutuev, Hennadii Korzhov. Class Divisions and Social Inequality in Independent Ukraine // Mykhailo Minakov, Georgiy Kasianov, Matthew Rojansky (eds.). From «The Ukraine to Ukraine. A Contemporary History, 1991-2021». Ibidem-Verlag, Stuttgart 2021. 386 p.

2. Процеси соціальної мобільності в сучасному українському суспільстві: кол. моногр. / [Балакірева О.М., Середа Ю.В., Дмитрук Д.А. та ін.] ; за ред. канд. соціол. наук О. М. Балакіревої ; НАН України, ДУ "Ін-т екон. та прогнозів. НАН України". К., 2014. 288 с.

3. Симончук О. Соціально-класова структура України часів незалежності: підсумки тридцяти років трансформацій (1991-2021). Українське суспільство: Моніторинг соціальних змін. 30 років незалежності. 2021. Випуск 8 (22). С. 239-258.

4. Коваліско Н.В. Основи соціальної стратифікації: Навчальний посібник. Львів: «Магнолія 2006», 2009. 328с.

Допоміжна

1. Арсеєнко А., Буткалюк В. Реформи під егідою МВФ: бійтеся данаїців, що приносять дари // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2019. №2. С. 169 –186.

2. Балакірева О., Локтева І. Неформальна зайнятість, дискримінація при працевлаштуванні та виміри людського капіталу // Український соціум. 2018. №4. С. 35–52.

3. Білоус Є.В. Емпірична ідентифікація креативного класу в українському суспільстві // Український соціум. 2020. № 2 (73). С. 93–109.

4. Бойко Н. Рухлива демократія доби Інтернету // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2020. №3. С. 167-177.

5. Бойко Д. М., Єнін М. Н. Буржуазія // Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Буржуазія> (дата звернення: 12.05.2023).

6. Буткалюк В. Нерівність за умов економічної глобалізації: емпіричний соціологічний вимір // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2020. № 1. С. 66-85.

7. Валлерстайн І. Модернізація: мир праха єї // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2008. № 2. С. 21–25.

8. Войтович С. Проблема соціальних інститутів в соціології // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 1999. № 2. С. 151–165.

9. Доклад про нерівність у світі 2022. Основні положення. URL: https://wir2022.wid.world/www-site/uploads/2021/12/Summary_WorldInequalityReport2022_Russian.pdf

10. Досвід вимірювання культури та креативності в містах України. URL: <https://cedos.org.ua/researches/dosvid-vymiruvannia-kultury-ta-kreatyvnosti-v-mistakh-ukrainy/>

11. Єнін М. Безумовний базовий дохід // Велика українська енциклопедія. URL: [https://vue.gov.ua/Безумовний базовий дохід](https://vue.gov.ua/Безумовний_базовий_дохід) (дата звернення: 5.05.2022).

12. Єнін М. Еліта // Велика українська енциклопедія. URL: <https://vue.gov.ua/Еліта> (дата звернення: 12.05.2023).

13. Єнін М. Ідеологічні форми та ціннісні модифікації патріотизму української молоді (на основі аналізу модернованих групових дискусій) // Ідеологія та політика. 2018. №2. С. 61 – 93.

14. Єнін М. Н. Еліти і маси в суспільстві Другого Модерну // Вісник Харківського Національного Університету імені В.Н. Каразіна. Серія: «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». 2010. С. 50–55.

15. Єнін М. Н. Формування інтелектуальної еліти в суспільстві другого модерну: проблеми та перспективи // Грані. 2010. № 1. С. 71 – 76.

16. Єнін М., Кухта М. Соціальний статус // Велика українська енциклопедія. URL: [https://vue.gov.ua/Соціальний статус](https://vue.gov.ua/Соціальний_статус) (дата звернення: 12.10.2022).

17. Кирюхин Д. Неравенство и его восприятие // Идеология и политика. 2018. №2. С. 33–79.

18. Коваліско Н. Соціальний ліфт як чинник структурування сучасного українського суспільства // Український соціологічний журнал. 2014. №1 – 2. С. 59 – 64.

19. Колот А. М., Герасименко О. О. Безумовний базовий дохід у дзеркалі нової соціоекономічної та епідеміологічної реальності // Демографія та соціальна економіка. 2022. №1 (47). С. 103-124.

20. Кутуєв П. В. Трансформації модерну: інституції, ідеї, ідеології : монографія. Херсон: Видавничий дім «Гельветика». 2016.

21. Кутуев П., Енин М., Костюкевич С. Вызовы успешному трудоустройству молодежи в контексте современной идеологии университетского образования // *Ідеологія і політика*. 2019. №2 (13). С. 60 – 86.
22. Лавриненко Н. Готовність населення України прийняти прогресивну систему оподаткування // *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2022. №1. С. 29–44.
23. Левін Р. Освітня нерівність як бар'єр висхідної мобільності // *Український соціум*. 2014. №2. С. 80-89.
24. Макеєв С. Соціальні інститути: класичні трактовки і сучасні підходи до вивчення // *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2003. № 4. С. 5–20.
25. Мажак І. Соціальні нерівності у здоров'ї // *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2022. №1. С. 106 –123.
26. Михайлєва Е. Г. Интеллектуальная элита в матрице современных цивилизационных изменений: Монография / Е. Г. Михайлєва; Нар. укр. акад. Х.:Изд-во НУА, 2007. 576 с.
27. Макарова О.В. Соціальна політика в Україні: Монографія / О.В. Макарова; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. К., 2015. С. 136 – 156.
28. Маркс К. Людвиг Фейербах і кінець класичної німецької філософії. Будь-яке видання.
29. Маркс К. Німецька ідеологія. Будь-яке видання.
30. Міщенко М. Середній клас як об'єктивована ідеологема // *Український соціум*. 2019. №1. С. 23–39.
31. Міхеєва О. Культура бідності в Україні. URL: <http://sociology.ucu.edu.ua/wp-content/uploads/2019/10/KULTURA-BIDNOSTI-V-UKRAYINI.pdf>
32. Овчиннікова Л. Прекарні форми зайнятості населення: сутність і прояви // *Український соціум*. 2016. №1. С. 54 – 64.
33. Петрушина Т. Множинні чинники бідності у XXI ст. Методологічні аспекти // *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2021. №1. С. 42–59.
34. Петрушина Т. Стандартна і нестандартна зайнятість за оцінками громадян // *Соціальні виміри суспільства*. Збірник наукових праць. Київ, 2021. Випуск 8 (22). С. 97–115.
35. Пиголенко І., Енін М. Стратифікація соціальна // *Велика українська енциклопедія*. URL: [https://vue.gov.ua/Стратифікація соціальна \(дата звернення: 10.05.2023\)](https://vue.gov.ua/Стратифікація_соціальна_(дата_звернення:_10.05.2023)).
36. Пиголенко І., Енін М. Соціальна мобільність // *Велика українська енциклопедія*. URL: [https://vue.gov.ua/Соціальна мобільність \(дата звернення: 6.05.2023\)](https://vue.gov.ua/Соціальна_мобільність_(дата_звернення:_6.05.2023)).
37. Пікетті Тома. Капітал у XXI столітті / Тома Пікетті. Пер. з англійської Наталії Палій. К. : Наш Формат, 2016. 696 с.
38. Плахова О., Бутиліна О. Актуальні напрями соціального менеджменту в суспільстві ризику // *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики*. 2021. Вип. 92. С. 103–112.
39. Райт Е. Засади неомарксистського класового аналізу // *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2019. №1. С. 9–31.
40. Райт Е. Як бути антикапіталістом сьогодні // *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2016. № 4. С. 3–19.
41. Райт Е. О. Клас має значення // *Спільне: журнал соціальної критики*. 2012. № 4. С. 11–24.
42. Рахманов О. Соціальне підґрунтя олігархічної системи в Україні // *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2017. №3. С. 60–73.
43. Рахманов О. Феномен олігархізації політичної влади в Україні: від піднесення до занепаду // *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2022. №3. С. 30–45.
44. Середній клас в Україні: життєві цінності, готовність до асоціації і просування демократичних норм і стандартів (Аналітична доповідь Центру Разумкова) // *Національна безпека і оборона*. 2014. №1, №2. С. 2–94.
45. Симончук Н. Концепт «клас» у сучасній соціології // *Соціологія : теорія, методи, маркетинг*. 2015. № 3. С. 21–27.
46. Симончук О. Інституціоналізація класового аналізу в українській соціології // *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2016. № 4. С. 19–40.

47. Симончук О. Класовий розподіл населення України згідно з європейською соціально-економічною класифікацією // Соціальні виміри суспільства. Збірник наукових праць. Київ, 2017. С. 22–33.
48. Симончук О. Профспілки та асоціації роботодавців у перспективі соціальних класів // Український соціум. 2018. № 2 (65). С. 31–50.
49. Симончук О. Класи в політичній сфері суспільства: підтримка партій та довіра до них // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2018. №2. С. 63–96.
50. Скавронська І.В., Ріпка Р.О. Емпіричне оцінювання передумов становлення креативного класу в Україні // «Young Scientist». 2017. № 2 (42). С. 339–344.
51. Степанюк Я. Креативність гнучкість, автентичність: як нова робота експлуатує нас по-новому. URL: <https://cutt.ly/36niip1>
52. Струченков О. Динаміка бідності в Україні (опублікована в 2016 р. в журналі «Спільне») // Режим доступу: <http://commons.com.ua/ru/dynamika-bidnosti-in-ua>
53. Толстих Н. Малозабезпеченість як системний бар'єр на шляху соціально-економічного розвитку України // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2020. № 3. С. 99–109.
54. Трифанов М. Особливості андеркласу України // Спільне. 2016. URL: <https://commons.com.ua/uk/osoblivosti-anderklasu-ukrayini/>
55. Харві Девід. Неоліберальна глобалізація. URL: <https://cutt.ly/76nieZ1>
56. Черенько Л. Український середній клас у новому тисячолітті: тенденції та перспективи // Демографія та соціальна економіка. 2020. №4. С. 71–92.
57. Черенько Л. Націленість соціальних програм на вразливі групи населення: сталі тенденції та повоєнні перспективи // Демографія та соціальна економіка. 2023. № 1 (51). 73-94.
58. Castells M. The transformation of work and employment : Networkers, Jobless and Flex-timers // Castells M. The Information Age: Economy, society and culture. Vol. 1: The Rise of the Network Society. – 2nd ed. Cambridge. Oxford: Blackwell Publishers, 2010. 597 p.
59. Credit Suisse. Global Wealth Report 2021. URL: <https://www.credit-suisse.com/about-us/news/en/articles/media-releases/global-wealth-report-2021-202106.html>
60. Employment and social affairs. URL: http://europa.eu/pol/socio/index_en.htm
61. Goldtorpe J. On Sociology: Numbers, Narratives, and the Integration of Research and Theory / J.Goldtorpe. Oxford, 2000. 206 p.
62. Gøsta Esping-Andersen The Study of Welfare State Regimes // International Journal of Sociology. 1990. Vol. 20, No. 3. pp. 92-123.
63. Inequality kills. The unparalleled action needed to combat unprecedented inequality in the wake of COVID-19. Oxfam International January 2022. URL: <https://cutt.ly/r6nuKF3>
64. Michels, Robert. Political Parties: A Sociological Study of the Oligarchical Tendencies of Modern Democracy. Kitchener, Ont. : Batoche, 2001. 266 p.
65. Mattern Janice Bially. Why Soft Power Is Not So Soft: Representational Force and the Sociolinguistic Construction of attraction in World Politics // Millennium: Journal of International Studies. 2005. № 3. P. 583–612.
66. Pakulski J. Anti-Class Analyses: Social Inequality and Post-Modern Trends // Alternative Foundation of Class Analyses / Ed. By E. O. Wright. URL: <https://www.ssc.wise.edu/~wright/papers.html>.
67. Sorensen A.B. Toward a Sounder Basis for Class Analyses // American Journal of Sociology. 2000. May. Vol.105. № 6. P. 1559 – 1571.
68. Standing G. Basic Income: and How We Can Make It Happen. London: Pelican/Penguin, 2017.
69. Standing G. The Precariat: The New Dangerous Class. New York, Bloomsbury Academic. 2011. 192 p.
70. Therborn Goran. Dynamics of inequality. URL: <https://cutt.ly/P6nuM3S>
71. World inequality database. URL: <https://wid.world/wid-world/>
72. Warner W. L. Social Class in America / W. L. Warner, M. Meeker, K. Ells. Chicago: Science Research Associates, 1949. 292 p.
73. World Bank. Gini index. URL: <https://data.worldbank.org/indicator/SI.POV.GINI?end=2021&start=2021&view=bar>
74. Wright E. O. Social Class [Electronic resource] // Encyclopedia of Social Theory / G. Ritcer (ed.). URL : <https://www.ssc.wise.edu/~wright/Social%20Class%20-%20Sage.pdf>.

75. Yaish, M., Anderson, R. Social mobility in 20 modern societies: The role of economic and political context // Social Science Research. 2012. №41. P. 527 – 538.

76. Yenin M. Higher education in Ukraine: current problems and probable social consequences of its reforming in the context of neoliberal transformation // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. 2016. №1. С. 117–126.

Навчальний контент

5. Методика опанування навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Денна форма

Лекційні заняття

№ з/п	Назва теми лекції та перелік основних питань (завдання на СРС)
1.	<p>Тема 1. Соціальна структура суспільства: сутність та компоненти Основні питання: Соціальна структура суспільства, соціальні інститути та соціальні організації. Соціальні спільноти: масові та групові. Соціальні статуси і соціальні ролі. СРС: Статусні символи, символи класового статусу (по І. Гофману). Література: Макеєв, 2003; Войтович, 1999; Єнін, 2022.</p>
2.	<p>Тема 2. Соціальна стратифікація: сутність та актуальність вивчення Основні питання: Сутність соціальної стратифікації. Теоретичне та практичне значення вивчення соціальної нерівності. Властивості стратифікації. Соціальна нерівність за умов економічної глобалізації. СРС: Прочитайте доповідь по стану нерівності міжнародної організації Oxfam у світі за 2022 рік (див. список літ). Зробіть презентацію (можна в команді до 3 чол.) за результатами доповіді та підготуйте до виступу на семінарі. Прочитайте прес-реліз швейцарського банку Credit Suisse «Звіт про глобальне багатство 2021» (див. список літ.). Підготуйте невеличку доповідь за основними тезами прес-релізу. Література: Буткалюк, 2020; Доклад про нерівність у світі, 2022; Піголенко, Єнін, 2022.</p>
3.	<p>Тема 3. Соціальна стратифікація: ключові проблеми до аналізу Основні питання: Ключові підходи до аналізу соціальної стратифікації. Соціальна нерівність у теорії соціал-дарвінізму. Соціальна нерівність у функціональному підході. Соціальна нерівність у конфліктному підході. Форми соціальної стратифікації. Об'єктивні і суб'єктивні способи вивчення стратифікації. Децильний коефіцієнт, індекс Джині. Способи емпіричної фіксації критеріїв стратифікації. СРС: Зробіть огляд бази даних світової нерівності (World inequality database. URL: https://wid.world/wid-world/). Що являє собою ця база? Які дані доступні тут соціологам для аналізу (індикатори, країни, регіони)? Зробіть невеличку доповідь за результатами Ваших спостережень (2-5 хв.). Оберіть якийсь індикатор на вибір та порівняйте його значення між обраними Вами країнами. Соціальні нерівності у здоров'ї: головні підходи до вивчення. Література: Коваліско, 2009; Буткалюк, 2020; Oxfam International January, 2022; Credit Suisse. Global Wealth Report 2021; World inequality database; World Bank. Gini index; Мажак, 2022.</p>
4.	<p>Тема 4. Соціальна стратифікація в різних історичних типах суспільства Основні питання: Політична, економічна і професійна стратифікація. Історичні типи стратифікації (типологічна конструкція, розроблена професором Д. Грускі). Племінне суспільство. «Азійська» стратифікаційна система. Касти. Рабство. Стани. Класи. Етакратична система. Нерівність в СРСР. СРС: Прочитайте доповідь про нерівність у світі 2022, зроблену дослідницькою лабораторією WID. world. Які ключові щодо явища нерівності тенденції констатують автори? Підготуйте невеличку презентацію за результатами доповіді (до 4-8 слайдів). Література: Коваліско, 2009; Трифанов, 2016; Доповідь про нерівність у світі, 2022.</p>
5.	<p>Тема 5. Стратифікація в постіндустріальному (інформаційному) суспільстві: ключові тенденції</p>

	<p>Основні питання: Інтелектуальний капітал як фактор стратифікації в постіндустріальному суспільстві. Освіта як чинник соціальної нерівності. Передумови для класового конфлікту в інформаційному (постіндустріальному) суспільстві. Зв'язок культурного та економічного капіталів за П. Бурдьє. Зростання нерівності всередині країн та між країнами. Відрив суперурбанізованих центрів від решти світу.</p> <p>СРС: Прогресивне оподаткування, його роль у механізмі розподілу індивідів на класи. Феномен втечі ТНК.</p> <p>Література: Кривошеєва, 2016; Yenin, 2016; Castells, 2010; Пікетті Тома, 2016; Лавріненко, 2022.</p>
6.	<p>Тема 6. Класова теорія К. Маркса і М. Вебера. Розвиток марксизму в теоріях залежного розвитку</p> <p>Основні питання: Проблема соціальної нерівності в традиційному суспільстві. Класова теорія К. Маркса і становлення стратифікаційної теорії. Розвиток марксизму в теоріях залежного розвитку. Теорія світової системи І. Валлерстайна. Розвиток теорії нерівності у М. Вебера.</p> <p>СРС: Нерівність та її сприйняття (по статті Д. Кирюхіна). Неоліберальна глобалізація (по Д. Харві).</p> <p>Література: Валлерстайн, 2008; Вебер, електронний ресурс; Кутуєв, 2016; Маркс; Харві, електронний ресурс; Кирюхин, 2018; Бойко, Єнін, публікація в ВУЕ.</p>
7.	<p>Тема 7. Емпіричні дослідження та теоретичні моделі сучасної класової теорії</p> <p>Основні питання: Емпіричні дослідження 1930-х – 1970-х рр. Одномірна і багатомірна стратифікації. Суб'єктивні та престижні критерії стратифікації (Уорнер, Лант, Райсман). Політичні критерії стратифікації (підхід Ч. Р. Міллза). Багатокритеріальний підхід до стратифікації П. Сорокіна. Смерть класів в постмодерністській традиції. Класова схема Голдторпа (неовеберіанський підхід). Класова схема Еріка Оліна Райта (неомарксистський підхід). Класовий розподіл населення України (Європейська соціально-економічна класифікація).</p> <p>СРС: Прочитайте статтю О. Симончук про класовий розподіл населення України згідно з європейською соціально-економічною класифікацією. Яким є розподіл класових позицій в Україні, країнах Східної та Західної Європи? Якими є спільні та відмінні риси класової структури України, Східної та Західної Європи. Якою є динаміка класових ідентичностей населення України? Які класи і чому відрізняються вищим рівнем організованості та залученості до політичних процесів? Як це впливає на їх можливості колективної мобілізації? Як Ви думаєте, які зміни у класовій структурі України можна очікувати у зв'язку з війною через вимушену міграцію в 2022 році? Підготуйте таблицю з основним даними, опишіть їх та презентуйте на семінарському занятті. Прочитайте статтю Е. Райта «Як бути антикапіталістом сьогодні?». Які позитивні та негативні риси капіталізму відзначає Райт? Що являють собою 4 типи антикапіталістичних стратегій? Як Ви зрозуміли ідею «реальної утопії» Райта? Які чинники впливають на структуру класових відносин, за думкою Гошта Еспіна-Андерсена? Які виміри у своїй теорії нерівності вділяє Еспін-Андерсен?</p> <p>Література: Симончук, 2015, 2016, 2021; Райт, 2012, 2016, 2019; Erik Olin Wright, 1997; Goldtorpe, 2000; Warner, 1949; Pakulski, 2011; Wright, 2003; Therborn Goran; Gøsta Esping-Andersen, 1990.</p>
8.	<p>Тема 8. Середній клас: критерії ідентифікації, методологічні передумови аналізу та проблеми становлення і розвитку в Україні.</p> <p>Основні питання: Критерії ідентифікації середнього класу (за Центром Розумкова). Методологія дослідження середнього класу Центром Разумкова. Методологічні передумови аналізу середніх класів. Функції середнього класу. Проблеми становлення і розвитку середніх класів в Україні.</p> <p>СРС: Середній клас як ідеологема (по статті М. Міщенко).</p> <p>Література: Середній клас в Україні: життєві цінності, готовність до асоціації і просування демократичних норм і стандартів (Аналітична доповідь Центру Разумкова), 2014; Черенько, 2020; Міщенко, 2019.</p>
9.	<p>Тема 9. Середній клас: життєві цінності та соціальна поведінка.</p> <p>Основні питання: Життєві цінності середнього класу. Соціально-політичні цінності середнього класу. Соціальна поведінка. Громадська активність і готовність до асоціації та просування демократичних стандартів.</p> <p>СРС: Населення із середніми доходами як основа формування середнього класу.</p>

	<p>Література: Середній клас в Україні: життєві цінності, готовність до асоціації і просування демократичних норм і стандартів (Аналітична доповідь Центру Разумкова), 2014; Черенько, 2020.</p>
10.	<p>Тема 10. Соціальна мобільність та відтворення стратифікаційної структури суспільства. Основні питання: Поняття і місце соціальної мобільності в суспільному розвитку. Фактори соціальної мобільності. Типи соціальної мобільності. Соціальні ліфти та їх типи. Маргінальність, маргінали і люмпени. СРС: Що таке соціальна мобільність? Чому соціальна мобільність є важливим процесом для суспільства? Якими є позитивні та негативні наслідки соціальної мобільності для індивіда і суспільства? Від чого залежить динаміка і характер соціальної мобільності? Які типи мобільності Вам відомі? Чому в скандинавських країнах децильний коефіцієнт є найнижчим. Література: Процеси соціальної мобільності (монографія), 2014; Левін, 2014; Anderson, 2012; Пиголенко, Єнін, 2022.</p>
11.	<p>Тема 11. Прекаріат в соціально-класовій структурі суспільства. Основні питання: Поняття та історичні передумови формування прекаріату. Склад прекаріату. Риси прекаріату. Безумовний базовий дохід як рецепт покращення соціального становища людей найманої праці через поширення прекарної зайнятості. СРС: Прекарізація: концептуальні основи, фактори і оцінки. Література: Standing, 2011, 2017; Овчиннікова, 2016; Балакірева, 2018; Петрушина, 2021; Єнін, 2022; Колот, 2022.</p>
12.	<p>Тема 12. Еліта як суб'єкт управління і об'єкт соціологічного аналізу. Основні питання: Методологічні підходи до визначення та аналізу еліти. Функції та структура еліти. Поняття репродукції, рекрутування та циркуляції еліти. Еліта і правлячий клас. Номенклатура як різновид еліти. Елітизм і демократія: ідеологічні розбіжності теорій. СРС: Феномен олігархізації політичної влади в Україні (по статті Рахманова). Література: Єнін, 2007, 2023; Michels, 2001; Рахманов, 2017, 2022; Юрченко, Кутуєв, Єнін, Коржов, 2021.</p>
13.	<p>Тема 13. Еліта і народні маси в традиційному та модерному типах суспільств. Порівняльна характеристика Першого і Другого модерну. Основні питання: Еліта та народні маси у традиційному суспільстві. Еліта і народні маси в модерному соціумі. Порівняльна характеристика Першого і Другого Модерну. Глобалізація як феномен Другого Модерну і ослаблення функціональних можливостей національних еліт. СРС: Концепція «суспільство ризику» в соціології. Література: Єнін, 2007, 2010; Castells, 2010; Плахова, Бутиліна, 2021.</p>
14.	<p>Тема 14. Еліта і народні маси в суспільстві Другого модерну. Основні питання: Суперечливі наслідки глобалізації на інститути ліберальної демократії. Криза класичних ідеологій і пом'якшення партійних ідеологічних розмежувань. Посилення індивідуалістичних орієнтацій народних мас у суспільстві Другого Модерну. Фрагментація медіа-аудиторій. СРС: Рухлива демократія доби Інтернету (по статті Бойко). Профспілки та асоціації роботодавців у перспективі соціальних класів (по статті О. Симончук). Література: Єнін, 2007, 2010; Плахова, Бутиліна, 2021; Симончук, 2018.</p>
15.	<p>Тема 15. Інтелектуальна еліта в соціальній структурі. Особливості становлення та функціонування української еліти. Основні питання: Поняття інтелектуальної еліти, її сутнісні характеристики і функції. Соціальний конфлікт між інтелектуальною елітою і масами. СРС: Становлення і розвиток вітчизняної політичної еліти в період незалежності, особливості української політичної системи. Класовий поділ і соціальна нерівність в Україні. Література: Єнін, 2010; Скавронська, 2017; Степанюк, електр. ресурс; Білоус, 2020; Юрченко, Кутуєв, Єнін, Коржов, 2021.</p>
16.	<p>Тема 16. Соціологічні підходи до вивчення бідності.</p>

	<p>Основні питання: Бідність як сучасна проблема сучасності. Історія та підходи до вивчення бідності. Аналіз основних категорій та визначення критеріїв бідності. Методологічні аспекти концептуалізації та вимірювання бідності. Множинні чинники бідності.</p> <p>СПС: Малозабезпеченість як системний бар'єр на шляху соціально-економічного розвитку.</p> <p>Література: Арсеєнко, 2019; Толстих, 2020; Петрушина, 2021; Струченков, 2016.</p>
17.	<p>Тема 17. Соціальна держава і соціальний захист: витоки, історія розвитку, сучасні тенденції.</p> <p>Основні питання: Соціальна держава: витоки та ознаки. Соціальний захист і соціальна безпека. Історія розвитку соціального захисту та сучасні тенденції.</p> <p>СПС: Становлення системи соціального захисту в Україні. Соціальна програми та вразливі групи населення: сталі тенденції та повоєнні перспективи.</p> <p>Література: Балакірева, 2018; Макарова, 2015; Черенько, 2023.</p>
18.	<p>Тема 18. Світові моделі соціальної політики. Держава загального добробуту.</p> <p>Основні питання: Класифікація держав загального добробуту. Шведська модель соціал-демократичної держави добробуту. Держава загального добробуту в соціально-орієнтованій ринковій економіці ФРН. Держава загального добробуту в США. Соціальна нерівність та здоров'я.</p> <p>СПС: Формування соціальної політики ЄС. Основні ідеї, цілі, принципи та напрями соціальної політики ЄС.</p> <p>Література: Gøsta Esping-Andersen, 1990; Мажак, 2022; Макарова, 2015; Буткалюк, 2014.</p>

Семінарські (практичні) заняття

Основні завдання циклу семінарських (практичних) занять:

сформувані у студентів:

- вміння працювати з науковою літературою;
- приймати активну участь у дискусії;
- формулювати та відстоювати свою позицію;
- розробляти та представляти презентації з ключових тем.

№ з/п	Назва теми семінарів та перелік основних питань (завдання на СПС)
1.	<p>Тема 1. Соціальна структура суспільства: сутність та компоненти</p> <p>Основні питання: Соціальна структура суспільства, соціальні інститути та соціальні організації. Соціальні спільноти: масові та групові. Соціальні статуси і соціальні ролі.</p> <p>СПС: Статусні символи, символи класового статусу (по І. Гофману).</p> <p>Література: Макеєв, 2003; Войтович, 1999; Єнін, 2022.</p>
2.	<p>Тема 2. Соціальна стратифікація: сутність та актуальність вивчення</p> <p>Основні питання: Сутність соціальної стратифікації. Теоретичне та практичне значення вивчення соціальної нерівності. Властивості стратифікації. Соціальна нерівність за умов економічної глобалізації.</p> <p>СПС: Прочитайте доповідь по стану нерівності міжнародної організації Oxfam у світі за 2022 рік (див. список літ). Зробіть презентацію (можна в команді до 3 чол.) за результатами доповіді та підготуйте до виступу на семінарі. Прочитайте прес-реліз швейцарського банку Credit Suisse «Звіт про глобальне багатство 2021» (див. список літ.). Підготуйте невеличку доповідь за основними тезами прес-релізу.</p> <p>Література: Буткалюк, 2020; Доклад про нерівність у світі, 2022; Піголенко, Єнін, 2022.</p>
3.	<p>Тема 3. Соціальна стратифікація: ключові проблеми до аналізу</p> <p>Основні питання: Ключові підходи до аналізу соціальної стратифікації. Соціальна нерівність у теорії соціал-дарвінізму. Соціальна нерівність у функціональному підході. Соціальна нерівність у конфліктному підході. Форми соціальної стратифікації. Об'єктивні і суб'єктивні способи вивчення стратифікації. Децильний коефіцієнт, індекс Джині. Способи емпіричної фіксації критеріїв стратифікації.</p> <p>СПС: Зробіть огляд бази даних світової нерівності (World inequality database. URL: https://wid.world/wid-world/). Що являє собою ця база? Які дані доступні тут соціологам для</p>

	<p>аналізу (індикатори, країни, регіони)? Зробіть невеличку доповідь за результатами Ваших спостережень (2-5 хв.). Оберіть якийсь індикатор на вибір та порівняйте його значення між обраними Вами країнами. Соціальні нерівності у здоров'ї: головні підходи до вивчення.</p> <p>Література: Коваліско, 2009; Буткалюк, 2020; Oxfam International January, 2022; Credit Suisse. Global Wealth Report 2021; World inequality database; World Bank. Gini index; Мажак, 2022.</p>
4.	<p>Тема 4. Соціальна стратифікація в різних історичних типах суспільства</p> <p>Основні питання: Політична, економічна і професійна стратифікація. Історичні типи стратифікації (типологічна конструкція, розроблена професором Д. Грускі). Племінне суспільство. «Азійська» стратифікаційна система. Касти. Рабство. Стани. Класи. Етакратична система. Нерівність в СРСР.</p> <p>СРС: Прочитайте доповідь про нерівність у світі 2022, зроблену дослідницькою лабораторією WID. world. Які ключові щодо явища нерівності тенденції констатують автори? Підготуйте невеличку презентацію за результатами доповіді (до 4-8 слайдів).</p> <p>Література: Коваліско, 2009; Трифанов, 2016; Доповідь про нерівність у світі, 2022.</p>
5.	<p>Тема 5. Стратифікація в постіндустріальному (інформаційному) суспільстві: ключові тенденції</p> <p>Основні питання: Інтелектуальний капітал як фактор стратифікації в постіндустріальному суспільстві. Освіта як чинник соціальної нерівності. Передумови для класового конфлікту в інформаційному (постіндустріальному) суспільстві. Зв'язок культурного та економічного капіталів за П. Бурдьє. Зростання нерівності всередині країн та між країнами. Відрив суперурбанізованих центрів від решти світу.</p> <p>СРС: Прогресивне оподаткування, його роль у механізмі розподілу індивідів на класи. Феномен втечі ТНК.</p> <p>Література: Кривошеева, 2016; Yenin, 2016; Castells, 2010; Пікетті Тома, 2016; Лавріненко, 2022.</p>
6.	<p>Тема 6. Класова теорія К. Маркса і М. Вебера. Розвиток марксизму в теоріях залежного розвитку</p> <p>Основні питання: Проблема соціальної нерівності в традиційному суспільстві. Класова теорія К. Маркса і становлення стратифікаційної теорії. Розвиток марксизму в теоріях залежного розвитку. Теорія світової системи І. Валлерстайна. Розвиток теорії нерівності у М. Вебера.</p> <p>СРС: Нерівність та її сприйняття (по статті Д. Кирюхіна). Неоліберальна глобалізація (по Д. Харві).</p> <p>Література: Валлерстайн, 2008; Вебер, електронний ресурс; Кутуєв, 2016; Маркс; Харві, електронний ресурс; Кирюхин, 2018; Бойко, Єнін, публікація в ВУЕ.</p>
7.	<p>Тема 7. Емпіричні дослідження та теоретичні моделі сучасної класової теорії</p> <p>Основні питання: Емпіричні дослідження 1930-х – 1970-х рр. Одномірна і багатомірна стратифікації. Суб'єктивні та престижні критерії стратифікації (Уорнер, Лант, Райсман). Політичні критерії стратифікації (підхід Ч. Р. Міллза). Багатокритеріальний підхід до стратифікації П. Сорокіна. Смерть класів в постмодерністській традиції. Класова схема Голдторпа (неовеберіанський підхід). Класова схема Еріка Оліна Райта (неомарксистський підхід). Класовий розподіл населення України (Європейська соціально-економічна класифікація).</p> <p>СРС: Прочитайте статтю О. Симончук про класовий розподіл населення України згідно з європейською соціально-економічною класифікацією. Яким є розподіл класових позицій в Україні, країнах Східної та Західної Європи? Якими є спільні та відмінні риси класової структури України, Східної та Західної Європи. Якою є динаміка класових ідентичностей населення України? Які класи і чому відрізняються вищим рівнем організованості та залученості до політичних процесів? Як це впливає на їх можливості колективної мобілізації? Як Ви думаєте, які зміни у класовій структурі України можна очікувати у зв'язку з війною через вимушену міграцію в 2022 році? Підготуйте таблицю з основним даними, опишіть їх та презентуйте на семінарському занятті. Прочитайте статтю Е. Райта «Як бути антикапіталістом сьогодні?». Які позитивні та негативні риси капіталізму відзначає Райт? Що являють собою 4 типи антикапіталістичних стратегій? Як Ви зрозуміли ідею «реальної утопії» Райта? Які чинники впливають на структуру класових відносин, за думкою Гошта Еспіна-Андерсена? Які виміри у своїй теорії нерівності вділяє Еспін-Андерсен?</p> <p>Література: Симончук, 2015, 2016, 2021; Райт, 2012, 2016, 2019; Erik Olin Wright, 1997; Goldtorpe, 2000; Warner, 1949; Pakulski, 2011; Wright, 2003; Therborn Goran; Gøsta Esping-Andersen, 1990.</p>

8.	<p>Тема 8. Середній клас: критерії ідентифікації, методологічні передумови аналізу та проблеми становлення і розвитку в Україні.</p> <p>Основні питання: Критерії ідентифікації середнього класу (за Центром Розумкова). Методологія дослідження середнього класу Центром Розумкова. Методологічні передумови аналізу середніх класів. Функції середнього класу. Проблеми становлення і розвитку середніх класів в Україні.</p> <p>СРС: Середній клас як ідеологема (по статті М. Міщенко).</p> <p>Література: Середній клас в Україні: життєві цінності, готовність до асоціації і просування демократичних норм і стандартів (Аналітична доповідь Центру Розумкова), 2014; Черенько, 2020; Міщенко, 2019.</p>
9.	<p>Тема 9. Середній клас: життєві цінності та соціальна поведінка.</p> <p>Основні питання: Життєві цінності середнього класу. Соціально-політичні цінності середнього класу. Соціальна поведінка. Громадська активність і готовність до асоціації та просування демократичних стандартів.</p> <p>СРС: Населення із середніми доходами як основа формування середнього класу.</p> <p>Література: Середній клас в Україні: життєві цінності, готовність до асоціації і просування демократичних норм і стандартів (Аналітична доповідь Центру Розумкова), 2014; Черенько, 2020.</p>
10.	<p>Тема 10. Соціальна мобільність та відтворення стратифікаційної структури суспільства.</p> <p>Основні питання: Поняття і місце соціальної мобільності в суспільному розвитку. Фактори соціальної мобільності. Типи соціальної мобільності. Соціальні ліфти та їх типи. Маргінальність, маргінали і люмпени.</p> <p>СРС: Що таке соціальна мобільність? Чому соціальна мобільність є важливим процесом для суспільства? Якими є позитивні та негативні наслідки соціальної мобільності для індивіда і суспільства? Від чого залежить динаміка і характер соціальної мобільності? Які типи мобільності Вам відомі? Чому в скандинавських країнах децильний коефіцієнт є найнижчим.</p> <p>Література: Процеси соціальної мобільності (монографія), 2014; Левін, 2014; Anderson, 2012; Пиголенко, Єнін, 2022.</p>
11.	<p>Тема 11. Прекаріат в соціально-класовій структурі суспільства.</p> <p>Основні питання: Поняття та історичні передумови формування прекаріату. Склад прекаріату. Риси прекаріату. Безумовний базовий дохід як рецепт покращення соціального становища людей найманої праці через поширення прекарної зайнятості.</p> <p>СРС: Прекарізація: концептуальні основи, фактори і оцінки.</p> <p>Література: Standing, 2011, 2017; Овчиннікова, 2016; Балакірева, 2018; Петрушина, 2021; Єнін, 2022; Колот, 2022.</p>
12.	<p>Тема 12. Еліта як суб'єкт управління і об'єкт соціологічного аналізу.</p> <p>Основні питання: Методологічні підходи до визначення та аналізу еліти. Функції та структура еліти. Поняття репродукції, рекрутування та циркуляції еліти. Еліта і правлячий клас. Номенклатура як різновид еліти. Елітизм і демократія: ідеологічні розбіжності теорій.</p> <p>СРС: Феномен олігархізації політичної влади в Україні (по статті Рахманова).</p> <p>Література: Єнін, 2007, 2023; Michels, 2001; Рахманов, 2017, 2022; Юрченко, Кутуєв, Єнін, Коржов, 2021.</p>
13.	<p>Тема 13. Еліта і народні маси в традиційному та модерному типах суспільств. Порівняльна характеристика Першого і Другого модерну.</p> <p>Основні питання: Еліта та народні маси у традиційному суспільстві. Еліта і народні маси в модерному соціумі. Порівняльна характеристика Першого і Другого Модерну. Глобалізація як феномен Другого Модерну і ослаблення функціональних можливостей національних еліт.</p> <p>СРС: Концепція «суспільство ризику» в соціології.</p> <p>Література: Єнін, 2007, 2010; Castells, 2010; Плахова, Бутиліна, 2021.</p>
14.	<p>Тема 14. Еліта і народні маси в суспільстві Другого модерну.</p> <p>Основні питання: Суперечливі наслідки глобалізації на інститути ліберальної демократії. Криза класичних ідеологій і пом'якшення партійних ідеологічних розмежувань. Посилення</p>

	індивідуалістичних орієнтацій народних мас у суспільстві Другого Модерну. Фрагментація медіа-аудиторій. СРС: Рухлива демократія доби Інтернету (по статті Бойко). Профспілки та асоціації роботодавців у перспективі соціальних класів (по статті О. Симончук). Література: Єнін, 2007, 2010; Плахова, Бутиліна, 2021; Симончук, 2018.
15.	Тема 15. Інтелектуальна еліта в соціальній структурі. Особливості становлення та функціонування української еліти. Основні питання: Поняття інтелектуальної еліти, її сутнісні характеристики і функції. Соціальний конфлікт між інтелектуальною елітою і масами. СРС: Становлення і розвиток вітчизняної політичної еліти в період незалежності, особливості української політичної системи. Класовий поділ і соціальна нерівність в Україні. Література: Єнін, 2010; Скавронська, 2017; Степанюк, електр. ресурс; Білоус, 2020; Юрченко, Кутуєв, Єнін, Коржов, 2021.
16.	Тема 16. Соціологічні підходи до вивчення бідності. Основні питання: Бідність як сучасна проблема сучасності. Історія та підходи до вивчення бідності. Аналіз основних категорій та визначення критеріїв бідності. Методологічні аспекти концептуалізації та вимірювання бідності. Множинні чинники бідності. СРС: Малозабезпеченість як системний бар'єр на шляху соціально-економічного розвитку. Література: Арсеенко, 2019; Толстих, 2020; Петрушина, 2021; Струченков, 2016.
17.	Тема 17. Соціальна держава і соціальний захист: витоки, історія розвитку, сучасні тенденції. Основні питання: Соціальна держава: витоки та ознаки. Соціальний захист і соціальна безпека. Історія розвитку соціального захисту та сучасні тенденції. СРС: Становлення системи соціального захисту в Україні. Соціальна програми та вразливі групи населення: сталі тенденції та повоєнні перспективи. Література: Балакірева, 2018; Макарова, 2015; Черенько, 2023.
18.	Тема 18. Світові моделі соціальної політики. Держава загального добробуту. Основні питання: Класифікація держав загального добробуту. Шведська модель соціал-демократичної держави добробуту. Держава загального добробуту в соціально-орієнтованій ринковій економіці ФРН. Держава загального добробуту в США. Соціальна нерівність та здоров'я. СРС: Формування соціальної політики ЄС. Основні ідеї, цілі, принципи та напрями соціальної політики ЄС. Література: Gøsta Esping-Andersen, 1990; Мажак, 2022; Макарова, 2015; Буткалюк, 2014.

**Заочна форма
Лекційні заняття**

1.	Тема 1. Соціальна стратифікація: сутність та актуальність вивчення Основні питання: Сутність соціальної стратифікації. Теоретичне та практичне значення вивчення соціальної нерівності. Властивості стратифікації. Соціальна нерівність за умов економічної глобалізації. СРС: Прочитайте доповідь по стану нерівності міжнародної організації Oxfam у світі за 2022 рік (див. список літ). Зробіть презентацію (можна в команді до 3 чол.) за результатами доповіді та підготуйте до виступу на семінарі. Прочитайте прес-реліз швейцарського банку Credit Suisse «Звіт про глобальне багатство 2021» (див. список літ.). Підготуйте невеличку доповідь за основними тезами прес-релізу. Література: Буткалюк, 2020; Доклад про нерівність у світі, 2022; Піголенко, Єнін, 2022.
2.	Тема 2. Соціальна стратифікація: ключові проблеми до аналізу Основні питання: Ключові підходи до аналізу соціальної стратифікації. Соціальна нерівність у теорії соціал-дарвінізму. Соціальна нерівність у функціональному підході. Соціальна нерівність у конфліктному підході. Форми соціальної стратифікації. Об'єктивні і суб'єктивні способи вивчення стратифікації. Децильний коефіцієнт, індекс Джині. Способи емпіричної фіксації критеріїв стратифікації.

<p>СРС: Зробіть огляд бази даних світової нерівності (World inequality database. URL: https://wid.world/wid-world/). Що являє собою ця база? Які дані доступні тут соціологам для аналізу (індикатори, країни, регіони)? Зробіть невеличку доповідь за результатами Ваших спостережень (2-5 хв.). Оберіть якийсь індикатор на вибір та порівняйте його значення між обраними Вами країнами. Соціальні нерівності у здоров'ї: головні підходи до вивчення.</p> <p>Література: Коваліско, 2009; Буткалюк, 2020; Oxfam International January, 2022; Credit Suisse. Global Wealth Report 2021; World inequality database; World Bank. Gini index; Мажак, 2022.</p>

Заочна форма
Семінарські заняття

1.	<p>Тема 1. Емпіричні дослідження та теоретичні моделі сучасної класової теорії</p> <p>Основні питання: Емпіричні дослідження 1930-х – 1970-х рр. Одномірна і багатомірна стратифікації. Суб'єктивні та престижні критерії стратифікації (Уорнер, Лант, Райсман). Політичні критерії стратифікації (підхід Ч. Р. Міллза). Багатокритеріальний підхід до стратифікації П. Сорокіна. Смерть класів в постмодерністській традиції. Класова схема Голдторпа (неовеберіанський підхід). Класова схема Еріка Оліна Райта (неомарксистський підхід). Класовий розподіл населення України (Європейська соціально-економічна класифікація).</p> <p>СРС: Прочитайте статтю О. Симончук про класовий розподіл населення України згідно з європейською соціально-економічною класифікацією. Яким є розподіл класових позицій в Україні, країнах Східної та Західної Європи? Якими є спільні та відмінні риси класової структури України, Східної та Західної Європи. Якою є динаміка класових ідентичностей населення України? Які класи і чому відрізняються вищим рівнем організованості та залученості до політичних процесів? Як це впливає на їх можливості колективної мобілізації? Як Ви думаєте, які зміни у класовій структурі України можна очікувати у зв'язку з війною через вимушену міграцію в 2022 році? Підготуйте таблицю з основним даними, опишіть їх та презентуйте на семінарському занятті. Прочитайте статтю Е. Райта «Як бути антикапіталістом сьогодні?». Які позитивні та негативні риси капіталізму відзначає Райт? Що являють собою 4 типи антикапіталістичних стратегій? Як Ви зрозуміли ідею «реальної утопії» Райта? Які чинники впливають на структуру класових відносин, за думкою Гошта Еспіна-Андерсена? Які виміри у своїй теорії нерівності вділяє Еспін-Андерсен?</p> <p>Література: Симончук, 2015, 2016, 2021; Райт, 2012, 2016, 2019; Erik Olin Wright, 1997; Goldtorpe, 2000; Warner, 1949; Pakulski, 2011; Wright, 2003; Therborn Goran; Gøsta Esping-Andersen, 1990.</p>
2.	<p>Тема 2. Прекаріат в соціально-класовій структурі суспільства.</p> <p>Основні питання: Поняття та історичні передумови формування прекаріату. Склад прекаріату. Риси прекаріату. Безумовний базовий дохід як рецепт покращення соціального становища людей найманої праці через поширення прекарної зайнятості.</p> <p>СРС: Прекарізація: концептуальні основи, фактори і оцінки.</p> <p>Література: Standing, 2011, 2017; Овчиннікова, 2016; Балакірева, 2018; Петрушина, 2021; Єнін, 2022; Колот, 2022.</p>

Самостійна робота студента

Студенти денного відділення самостійно опрацьовують питання з таблиці. Студенти заочного відділення самостійно опрацьовують питання з конспектів лекцій (див.таблицю лекційних занять на денному відділенні).

N з/п	Назва теми заняття та перелік основних питань
1.	<p>Тема. Прекаріат в соціально-класовій структурі суспільства.</p> <p>СРС: Концепція прекаріату в роботі Г. Стендінга (критичний огляд у формі есе)</p> <p>Література: Стендинг, 2011; Standing G., 2017.</p>
2.	<p>Тема. Класи в політичній сфері суспільства (за дослідженнями О. Симончук).</p> <p>СРС: Класи в політичній сфері суспільства: підтримка партій та довіра до них.</p>

	Література: Симончук, 2018.
3.	Тема. Вихід за межі капіталізму в теоретичних уявленнях Е. О. Райта. СРС: Засади неомарксистського класового аналізу. Антикапіталістичні стратегії по Е.О. Райту. Література: Райт, 2019, 2016, 2012.
4.	Тема. Соціологічні підходи до вивчення бідності. СРС: Культура бідності в Україні (дослідження аналітичного центру УКУ та МФ «Відродження» Література: Міхеєва, 2019.

Політика та контроль

1. Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Опрацьовуючи навчальний матеріал дисципліни «Соціологічні дослідження соціальних структур», студенти виконують завдання до семінарських занять, домашню контрольну роботу у формі творчого есе, пишуть модульну контрольну роботу та здають усно екзамен (додатки до силабусу). Ці види робіт сприяють закріпленню та поглибленню теоретичних знань студентами з окремих тем модуля, розвивають навички самостійної роботи з першоджерелами, сприяють формуванню теоретичного соціологічного мислення та уяви.

Відвідуваність і виконання завдань

Студенту складно буде належно підготуватись до практичного заняття та екзамену, якщо буде пропускати лекції. Для студентів, які бажають продемонструвати відмінні результати навчання, активна робота на лекційних заняттях є необхідною. Однак відпрацьовувати пропущені лекції не потрібно.

Активна участь студента на практичних заняттях є обов'язковою. Рейтинг студента значною мірою формуватиметься за результатами його роботи на практичних (семінарських) заняттях. Кожне пропущене практичне заняття (незалежно від причин пропуску) знижує підсумковий рейтинг студента з дисципліни. Немає конкретної кількості пропущених практичних занять, які потребуватимуть самостійного опрацювання студентом відповідних тем (виконання завдань) і додаткового спілкування з цього приводу з викладачем. Разом з тим, студент, який пропустив практичні заняття, може отримати низький рейтинг, який не дозволить допустити його до екзамену. В такому разі теми з пропущених семінарських занять мають бути обов'язково вивчені, а практичні завдання виконані. Контроль знань з пропущених тем (виконання завдань) відбуватиметься під час спілкування з викладачем за графіком консультацій (який буде узгоджено на початку семестру) або під час перерви у навчальному занятті. Студент, який виконає відповідні завдання (або відповідь на питання), отримуватиме відповідні бали до рейтингу залежно від якості відповідей (виконання завдання).

Студенти, які пропустили практичні заняття, можуть не допустити зниження підсумкового рейтингу, своєчасно (протягом семестру) опрацювавши відповідні теми і виконавши завдання, передбачені для пропущених занять. Не треба чекати наближення заліково-екзаменаційної сесії для відповідного спілкування з викладачем. Варто це робити як тільки студент буде готовий продемонструвати свої знання і навички з пропущених тем.

Теми і завдання для практичних занять передбачені силабусом, доступні з особистого кабінету студента в системі «Moodle» або «Кампус».

На лекціях та практичних заняттях допускається використання ноутбуків, смартфонів, письмових нотатків, але лише для цілей, зумовлених темою заняття і відповідним тематичним завданням. Відповідати на питання викладача, читаючи з екрану смартфона, ноутбуку, підручника чи нотаток не варто. Це характеризує рівень підготовки студента не з кращого боку. Відповіді студента можуть спиратись на підручні матеріали, але повинні бути вільними від читання тексту.

Форми роботи

Лекційні і семінарські заняття проводяться відповідно до вимог нормативно-методичних документів та рейтингової системи оцінювання знань студентів. На лекціях використовуються комп'ютерні презентації з висвітленням основних положень тем, з урахуванням тематики занять: з підручників, навчальних посібників та словників по соціології.

На семінарських заняттях студенти обговорюють тексти першоджерел та професійні коментарі щодо їх змісту. Семінарське заняття дає можливість оцінити, з одного боку, рівень підготовки до нього (виступ, участь в дискусії, висловлення власної думки), з іншого – засвоювати завдання модульного контролю. Результати роботи студента оцінюються викладачем згідно діючої бальної системи і свідчать про ефективність контролю роботи студента. Критеріями оцінювання виконання завдань семінарського заняття є: логічна послідовність відповіді; повнота розкриття кожного питання; аналітичність міркувань у відповіді; посилення на джерела; обґрунтованість особистих висновків.

Опанування дистанційних курсів.

За бажанням здобувача в умовах, що не сприяють регулярному відвідуванню занять, допускається вивчення окремих змістовних частин освітнього компонента в асинхронному режимі, зокрема, через опанування дистанційних курсів. Для врахування в системі оцінювання балів за опанування таких курсів, вони мають відповідати змістовно силабусу, бути узгоджені із викладачем, та на підтвердження проходження курсів студент має надати відповідний документ із зазначенням назви та обсягу в годинах. Визнання результатів неформальної освіти відбувається у порядку, визначеному у відповідному Положенні КПІ ім. Ігоря Сікорського.

Політика університету

Академічна доброчесність

Політика та принципи академічної доброчесності визначені у розділі 3 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>. (інша необхідна інформація стосовно академічної доброчесності)

Норми етичної поведінки

Норми етичної поведінки студентів і працівників визначені у розділі 2 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

2. Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (PCO)

Поточний контроль: [опитування за темою заняття, виконання завдань](#)

Календарний контроль: [проводиться двічі на семестр як моніторинг поточного стану виконання вимог силабусу.](#)

Семестровий контроль: [екзамен](#)

Оцінювання та контрольні заходи

Рейтинг студента очної форми навчання складається з балів, які він отримує за:

- 1) Роботу на семінарських заняттях
- 2) Домашня контрольна робота (ДКР)
- 3) Екзамен
- 4) Заохочувальні бали

Розрахунок вагових балів

PCO з навчальної дисципліни складається з суми балів студента за усі виконані контрольні заходи протягом семестру.

1. Відповіді на семінарських заняттях.

Ваговий бал – 5 балів при відповіді на більшість питань. Максимальна кількість балів на всіх практичних заняттях дорівнює $r_{\text{сем}} = 5 \text{ балів} * 18 = 90 \text{ балів}$.

4-5 балів студент отримує при відповіді на більшість питань семінарського заняття. Відповідь вважається повною, якщо студент демонструє глибоке знання матеріалу, логічно і послідовно його викладає, дає обґрунтовані висновки, вільно оперує конкретними даними, переважно надає повні та аргументовані відповіді, висловлює власну позицію з дискусійних питань, демонструє ознаки теоретичного мислення та соціологічної уяви.

3 бали – студент бере участь в обговоренні окремих питань плану семінарського заняття, демонструє хороший рівень знання матеріалу.

1-2 бали – студент бере участь в обговоренні одного питання плану семінарського заняття або демонструє доволі поверхові знання, не демонструє власної позиції з проблем.

2. Домашня контрольна робота – 5 балів.

ДКР передбачає написання творчого есе (теми для есе в додатку 2). Написання есе передбачає критичний аналіз літературних джерел, виявлення ключових проблем у темі, їх аналіз та написання власних висновків з обґрунтуванням напрямків подальшого дослідження.

4-5 балів студент отримує, якщо есе відрізняється глибиною аналізу, студент логічно і послідовно викладає матеріал, дає обґрунтовані висновки, оперує конкретними даними з обов'язковим посиланням на джерела, висловлює власну позицію з дискусійних питань, демонструє ознаки теоретичного мислення та соціологічної уяви.

3 бали – студент отримує у випадку, якщо демонструє хороший рівень знання матеріалу, але його аналіз носить переважно реферативний характер. Студент не демонструє чіткої власної позиції щодо проблем есе, не дає обґрунтованих висновків та не має уявлення про можливі подальші напрямки досліджень в обраній для аналізу темі.

1-2 бали – студент демонструє поверхові знання матеріалу, не демонструє власної позиції з проблеми, не має уявлення про можливі подальші напрямки досліджень в обраній для аналізу темі.

3. Екзамен – 50 балів.

Максимальна оцінка за екзамен – 50 балів.

Екзамен передбачає усні або письмові відповіді на питання, перелік яких наведений у додатку 2. Опитування триває від 3 до 5 хвилин. Викладач може задавати будь-які питання зі списку. Підготовка до екзамену після отримання питань – не менше 30 годин (у випадку письмової форми роботи).

40-50 балів – студент відповідає на майже всі питання екзамену, демонструє глибоке знання матеріалу, логічно і послідовно його викладає, дає обґрунтовані висновки, вільно оперує конкретними даними, висловлює власну позицію з дискусійних питань, демонструє ознаки теоретичного мислення та соціологічної уяви.

30-39 балів – студент відповідає на більшість питань екзамену, демонструє хороший рівень знання матеріалу.

20-29 балів – студент відповідає на приблизно половину питань екзамену, демонструє доволі поверхові знання.

0-19 балів – студент відповідає лише на окремі питання екзамену, не має власної позиції, допускає суттєві неточності.

Заохочувальні бали

Написання тез на конференцію – 5 балів.

Написання та публікація статті з проблеми, що вивчаються в рамках навчальної дисципліни у фаховому журналі не нижче категорії Б – 5-10 балів.

Участь у 2 турі Всеукраїнської олімпіади – 10 балів.

Активна робота на лекціях: участь у дискусіях над проблемними питаннями – 1-2 б.

Умови позитивної проміжної атестації:

Для отримання «зараховано» з першої проміжної атестації студент повинен мати не менше ніж 12 балів, для отримання «зараховано» з другої проміжної атестації студент повинен мати не менше ніж 12 балів.

Умови допуску до екзамену:

Умовою допуску студента до екзамену є отримання попередньої рейтингової оцінки не менше як 24 бали.

Студент отримає найвищий рейтинг, якщо він бере активну участь на проведених семінарських заняттях, переважно надає повні та аргументовані відповіді, логічно їх викладає, висловлює власну позицію з дискусійних питань, демонструє ознаки теоретичного мислення та соціологічної уяви.

Належна підготовка студента до практичного заняття займатиме в середньому 1,5-2 години.

З деталізованими очікуваннями від роботи студентів на кожному практичному занятті, запланованими для кожного заняття результатами навчання можна ознайомитись у робочій програмі дисципліни.

Викладач оцінює роботу студента на кожному практичному занятті, але конкретна підсумкова кількість балів за роботу на практичних заняттях виставляється викладачем під час першого і другого етапу проміжної атестації – на восьмому і шістнадцятому тижнях навчання відповідно. Рейтинг студента станом на 8-й тиждень (за результатами роботи на 6-8 практичних заняттях) і 16-й тиждень (за результатами роботи на наступних 6-8 практичних заняттях) навчання повідомляється студенту на занятті чи в особистому кабінеті електронного кампусу.

Деталізовані критерії оцінювання результатів навчання студента визначені у положенні про РСО з дисципліни, що є додатком до силабусу.

Студент може оскаржити оцінку викладача, подавши відповідну скаргу викладачу не пізніше наступного дня після ознайомлення студента з виставленою викладачем оцінкою. Скарга розглядатиметься за процедурами, встановленими університетом.

Умови допуску до семестрового контролю: [зарахування усіх передбачених РП документів](#)

Таблиця відповідності рейтингових балів оцінкам за університетською шкалою:

<i>Кількість балів</i>	<i>Оцінка</i>
100-95	Відмінно
94-85	Дуже добре
84-75	Добре
74-65	Задовільно
64-60	Достатньо
Менше 60	Незадовільно
Не виконані умови допуску	Не допущено

Рейтинг студента заочної форми навчання складається з балів, які він отримує за:

- 1) Роботу на семінарських заняттях
- 2) Домашню контрольну роботу
- 3) Екзамен
- 4) Заохочувальні бали

Розрахунок вагових балів

РСО з навчальної дисципліни складається з суми балів студента за усі виконані контрольні заходи протягом семестру (R_D).

1. Відповіді на семінарських заняттях.

Ваговий бал – 20 балів при відповіді на більшість питань. Максимальна кількість балів на всіх практичних заняттях дорівнює $r_{\text{сем}} = 20 \text{ балів} * 2 = 40 \text{ балів}$.

2. Есе (теми в ДКР) – 20 балів.

3. Екзамен – 50.

Екзамен передбачає усні або письмові відповіді на питання, перелік яких наведений у додатку 2. Опитування триває від 3 до 5 хвилин. Викладач може задавати будь-які питання зі списку. Підготовка до екзамену після отримання питань – не менше 30 годин.

40-50 балів – студент відповідає на майже всі питання екзамену, демонструє глибоке знання матеріалу, логічно і послідовно його викладає, дає обґрунтовані висновки, вільно оперує конкретними даними, висловлює власну позицію з дискусійних питань, демонструє ознаки теоретичного мислення та соціологічної уяви.

30-39 балів – студент відповідає на більшість питань екзамену, демонструє хороший рівень знання матеріалу.

20-29 балів – студент відповідає на приблизно половину питань екзамену, демонструє доволі поверхові знання.

0-19 балів – студент відповідає лише на окремі питання екзамену, не має власної позиції, допускає суттєві неточності.

Заохочувальні бали

Написання тез на конференцію – 5 балів

Написання та публікація статті з проблеми, що вивчаються в рамках навчальної дисципліни у фаховому журналі не нижче категорії Б – 5-10 балів

Участь у 2 турі Всеукраїнської олімпіади – 10 балів

Активна робота на лекціях: участь у дискусіях над проблемними питаннями – 1-5 б.

Таблиця відповідності рейтингових балів оцінкам за університетською шкалою:

<i>Кількість балів</i>	<i>Оцінка</i>
100-95	Відмінно
94-85	Дуже добре
84-75	Добре
74-65	Задовільно
64-60	Достатньо
Менше 60	Незадовільно
Не виконані умови допуску	Не допущено

3. Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

Рекомендації студентам

Працюючи на лекції студенту варто конспектувати основні поняття, ознаки, класифікації, визначення, алгоритми, про які розповідатиме викладач. Це дозволить студенту краще презентувати свою позицію (думку), критично оцінювати позиції (думки) інших студентів, ставити питання викладачу та студентам. Обсяг засвоєного навчального матеріалу і глибина його розуміння від цього збільшуватиметься. Готуючись до практичного заняття студенту бажано опрацювати лекційний матеріал певної теми, ознайомитись з додатковими ресурсами в списку літератури. Якщо студент не ознайомився з навчальним матеріалом, йому варто уважніше слухати виступаючих, і завдяки отриманій інформації намагатись компенсувати недоліки підготовки до заняття. Не слід відмовлятися від відповіді на питання викладача. Навіть якщо студент не знає відповіді, доцільно спробувати відповісти, висловити свою думку, виходячи з власних знань, досвіду, логіки запитання тощо. При цьому не треба боятися помилитися – одним з важливих завдань вивчення соціально-гуманітарних дисциплін є вироблення навичок логічного мислення, ведення дискусії та висловлення власних думок. Однак, варто пам'ятати, що незнання матеріалу дисципліни є суттєвим недоліком роботи студента і буде негативно впливати на його загальний рейтинг.

В окремих випадках відпрацювання пропущених студентом тем можливо через написання творчих есе. **Творче есе також передбачено МКР. При його написання слід дотримуватись наступної структури:**

Вступ. Перші кілька речень повинні визначити тему есе, мету та наміри автора публікації в дослідженні певної проблеми.

Основна частина. У цій частині слід детально розглянути основні ідеї, аргументи та приклади автора публікації.

Висновки. У цій частині слід навести свої узагальнюючі висновки. Чи вдалось автору на задовільному рівні дослідити певну проблему? Якими є пропозиції або рекомендації щодо подальшого дослідження даної теми?

Список літератури. Якщо ви використовували будь-які джерела для свого есе, то необхідно їх вказати у списку літератури.

Дистанційне навчання

Можливе синхронне дистанційне навчання з використанням платформ для відео-конференцій та освітньої платформи для дистанційного навчання в університеті.

Інклюзивне навчання

Допускається

Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):

Складено доцентом кафедри соціології, к.с.н, доцентом, Єніним Максимом Наїмовичем

Ухвалено кафедрою соціології (протокол № 12 від 23.06.2023)

Погоджено Методичною комісією факультету (протокол № 11 від 27.06.2023)

Додаток 1.

Питання до ДКР.

Написання творчого есе (до 3 сторінок, до 5 тис. знаків). Тема на вибір:

1. Класові конфлікти в інформаційному (постіндустріальному) суспільстві.
2. Порівняльна характеристика класової схеми Райта з класовою схемою Голдторпа.
3. Соціальна структура України в перспективі використання класових схем Райта та Голдторпа.
4. Соціальна політика в країнах ЄС: порівняльна характеристика підходів.
5. Соціальна політика щодо бідності.
6. Культура бідності в Україні (дослідження аналітичного центру УКУ та МФ «Відродження»).
7. Концепція прекаріату в роботі Г. Стендінга.
8. Вихід за межі капіталізму в теоретичних уявленнях Е. О. Райта.
9. Символи класового статусу по Е. Гофману.
10. Класи в політичній сфері суспільства (за дослідженнями О. Симончук).

Додаток 2.

Питання до екзамену

1. Що мається на увазі під терміном «соціальна стратифікація»? Які проблеми досліджуються в рамках стратифікаційної теорії?
2. Як Ви відносите до соціал-дарвінівської теорії Спенсера?
3. Порівняйте між собою функціональний та конфліктний підходи.
4. Якими є форми соціальної стратифікації? В чому відмінність між об'єктивними і суб'єктивними способами емпіричної фіксації критеріїв стратифікації?
5. В чому різниця між відкритими і закритими системами стратифікації? Опишіть головні фактори стратифікації в рабстві, кастах і станах. В чому полягає відмінність між ними?
6. Яке суспільство називають етакратичним? Які ознаки етакратичного суспільства Вам відомі? Чи можна сказати, що суспільство в СРСР було класовим?
7. Які тенденції є характерними для стратифікації постіндустріальних (інформаційних) суспільств?

8. Чому в постіндустріальних суспільствах можливий соціальний конфлікт між класами носіїв знань і тими, хто зайнятий переважно фізичною працею в галузях масового виробництва?
9. Якими були погляди мислителів на соціальну нерівність в традиційному суспільстві? Чому Аристотель вважав найкращим устрій, в якому найбільш численним є середній клас?
10. Розкрийте основні положення марксистської теорії класу. Якими є критерії класу?
11. Як Маркс розумів феномен відчуження?
12. Чому прогнози Маркса щодо повалення капіталістичного устрою не збулись?
13. Чи вважаєте Ви актуальними ідеї Маркса в наш час?
14. Сформулюйте основні принципи теорії залежного розвитку. За що критикується дана теорія?
15. Розкрийте основні положення теорії класу М. Вебера. В чому полягає різниця у підходах Вебера і Маркса в аналізі соціальної нерівності?
16. Якою є класова структура США в роботах Ч. Мілза? Які критерії стратифікації в її оцінці використав американський соціолог?
17. Як охарактеризував класову структуру сучасного індустріального суспільства Дж. Голдторп? Які механізми є ключовими у її формуванні? Якими були критичні зауваження класової схеми вченого?
18. Дайте характеристику класової структури українського суспільства в перспективі класової теорії Голдторпа.
19. Охарактеризуйте класову схему Е. О. Райта. Порівняйте його класову схему з класовою схемою Голдторпа. В чому полягають відмінності в їх підходах?
20. Які чинники впливають на структуру класових відносин, за думкою Гошта Еспіна-Андерсена?
21. Які професійні прошарки відносять до середніх класів в сучасному постіндустріальному суспільстві? Які ознаки характерні для сучасного середнього класу?
22. Які функції виконує середній клас?
23. Чому середній клас в Україні не є масовим? В чому полягають проблеми його формування?
24. Які джерела формування середнього класу існують в Україні? Якою повинна бути політика держави щодо створення сприятливих умов його збільшення?
25. Що таке соціальна мобільність? Чому соціальна мобільність є важливим процесом для суспільства? Якими є позитивні та негативні наслідки соціальної мобільності для індивіда і суспільства?
26. Від чого залежить динаміка і характер соціальної мобільності? Які типи мобільності Вам відомі?
27. Що таке децильний коефіцієнт? Чому в скандинавських країнах він є найнижчим?
28. Що являє собою соціальна політика?
29. Коли і чому виникає соціальна держава та пов'язана з нею соціальна політика?
30. Якими є функції соціальної держави? Як Ви думаєте, які соціальні процеси може спровокувати повна відмова держави від своїх соціальних функцій?
31. Що являє собою держава загального добробуту?
32. В чому відмінність між патерналістською та неопатерналістською моделями соціальної держави.
33. Ліберальна модель. Держава загального добробуту в США.
34. Консервативна модель. Держава загального добробуту в Німеччині.
35. Соціал-демократична модель (соціалістична). Шведська модель соціал-демократичної держави добробуту.
36. В чому полягає своєрідність ціннісного підходу до еліти? Охарактеризуйте теорію еліти В. Парето, в чому Ви вбачаєте її достоїнства і недоліки?
37. Чим відрізняється еліта «лісів» від еліти «левів» в термінології Парето? Як Ви зрозуміли вислів Парето «Історія – це могила аристократії?»
38. Як підходили до визначення еліти та її соціальних функцій українські мислителі Д. Донцов і В. Липинський? Чи погоджуєтесь Ви з їх ідеями?

39. Як визначається еліта в статусно-функціональному підході? В чому полягає відмінність між поняттями «політичний клас» і «правлячий клас» у Г. Моски?
40. Розкрийте зміст «залізного закону олігархії» Р. Міхельса.
41. В чому своєрідність соціально-класового підходу, чому поняття «еліти» не знайшло місце в даній теоретичній позиції?
42. Як пояснюється механізм поділу на еліту і маси в психологічному підході?
43. Якою є структура та функції еліти?
44. Чому між теоріями еліти і теорією демократії існують суперечності? Як ці суперечності вирішуються в теорії демократичного елітизму і теорії плюралізму? Чи можна вважати задовільним це вирішення?
45. Чому функціональні можливості національних еліт в суспільстві Другого модерну зменшуються?
46. Як впливає занепад класичних політичних ідеологій на політичне життя в суспільстві Другого модерну в контексті відносин національних еліт і народних мас?
47. Як З. Бауман характеризує індивідуалістичне суспільство? Які наслідки для політичного життя сучасного суспільства можна зробити з його теорії?
48. Кого вважають прекаріатом в сучасному суспільстві? Які риси характерні для прекаріату?
49. Чому неолібералізм, на думку Стендінга, сприяє масовому виникненню прекаріата?
50. Як прекаріатизація пов'язана з новими економічними умовами постіндустріального суспільства та перетворенням цінностей?
51. Чи є прекаріат «небезпечним класом», на Вашу думку?
52. Чи актуальна, на Вашу думку, дискусія щодо розробки заходів подолання або принаймні зменшення явища прекарності? Чи доречним тут є впровадження практики безумовного базового доходу?
53. Як визначається в науковій літературі інтелектуальна еліта, якими є її ознаки? Які функції виконує інтелектуальна еліта в суспільстві?
54. Кого зараховують в соціальній науці до прошарку креативного класу? За що даний концепт критикується? Чи погоджуєтесь Ви з цією критикою?
55. Які підходи до вивчення бідності в науковій літературі Вам відомі? В чому різниця між соціал-дарвіністською та егалітаристською концепціями бідності?
56. Що являє собою «Закон Енгеля?», «первинна» та «вторинна бідність»? Як визначає межу бідності Оршанські?
57. Чим викликаний методологічний поділ «бідності з об'єктивних причин» і «бідності з суб'єктивних причин?»
58. Визначте поняття «депривація» і «соціальна ексклюзія»? Як вони пов'язані з поняттям «бідність»?
59. Що мається на увазі під поняттями «маргінали», «маргіналізація», «андерклас»?
60. Як співвідносяться поняття відносної та абсолютної бідності?
61. Якими є основні критерії бідності?
62. Як Ви вважаєте, якою має бути соціальна політика держави щодо бідності?